

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 2077. **Mederedacteuren:** Jos. Cremers, Looiersgracht 5, Maastricht, Tel. 208. **Dr. H. Schmitz S. J.**, Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. **R. Geurts, Echt.** **Penningmeester:** ir. P. Marres, Villa „Rozenhof”, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v.h. Nat. hist. Gen., Maastricht. **Drukkerij v.h. Cl. Goffin**, Nieuwstr. 9, Tel. 45.

Versijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Lezing met Lichtbeelden op Woensdag 4 April a.s. — Aankondiging Streektalen-avond op 7 April a.s. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 7 Maart l.l. — **J. Koornneef.** Ter nagedachtenis van Dr. J. Th. Oudemans. — **H. Schmitz S. J.** Zur Kenntnis der Phoriden Oesterreichs. (Fortsetzung). — **Robert Leruth.** Exploration biologique des Cavernes de la Belgique et du Limbourg hollandais. — **Dr. J. F. Steenhuis.** Dr. Eduard Pergens als kenner van Bryozoën. **A. De Wever.** Armoracia Lapathifolia Gil.

VERKRIJGBAAR:

1e en 2e Aanvulling der

AVIFAUNA

van de Nederlandsche Provincie Limburg, benevens een vergelijking met aangrenzende gebieden door

P. A. HENS

UITGAVE 1926.

Deze aanvullingen beslaan 48 bladzijden, benevens 4 platen, en kosten slechts

1.50

Bestellingen worden ingewacht bij de

Uitg. M^{ij}. v/h. CL. GOFFIN

NIEUWSTRAAT 9, TEL. 45, MAASTRICHT.

Men gelieve hiervoor de bestelkaart op de achterzijde van dit omslag uit te knippen en ingevuld te retourneren.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 2077. Mederedacteurs: Jos. Cremers, Looiersgracht 5, Maastricht, Tel. 208. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. Penningmeester: ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v.h. Nat. hist. Gen., Maastricht. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Tel. 45.

Versijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Lezing met Lichtbeelden op Woensdag 4 April a.s. — Aankondiging Streektalen-avond op 7 April a.s. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 7 Maart l.l. — J. Koornneef. Ter nagedachtenis van Dr. J. Th. Oudemans. — H. Schmitz S. J. Zur Kenntnis der Floriden Oesterreichs. (Fortsetzung). — Robert Leruth. Exploration biologique des Cavernes de la Belgique et du Limbourg hollandais. — Dr. J. F. Steenhuis. Dr. Eduard Pergens als kenner van Bryozoën. A. De Wever. *Armoracia Lapathifolia* Gil.

De Besturen van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** en van het **Algemeen Nederlandsch Verbond afd. Maastricht** hebben de eer U met een uwer huisgenooten uit te noodigen tot het bijwonen van een

LEZING MET LICHTBEELDEN
te houden door: **Dr. N. TINBERGEN**
Bioloog van de Nederlandsche expeditie van „Het Internationale Pooljaar 1932-1933”.
over 't onderwerp:

„EEN JAAR OP GROENLAND”

Deze lezing zal gehouden worden op **Woensdag 4 April** 's avonds te **8 uur** in de Groote zaal v. h. **Natuurhistorisch Museum** - De Bosquetplein - te Maastricht.

Nat. hist. Genootschap
JOS. CREMERS, Voorzitter.
G. H. WAAGE, Secretaris

Alg. Ned. Verbond afd. Maastricht.
Dr. H. J. E. ENDEPOLS, Voorzitter.
Mevr. BOGAERT de STÜRLER
de FRIENISBERG, Secretaresse.

De Besturen van het **Alg. Ned. Verbond afd. Maastricht** en de Vereeniging **V.e.l.d.e.k.e.** zijn zoo vriendelijk de leden van ons Genootschap uit te noodigen tot een

STREEKTALEN-AVOND

te houden op **7 April** a.s. 's avonds te **8 uur** in de zaal van „**Victoria Tavern**”, Wijkerbrugstraat, Maastricht.

Op dezen avond zullen voordrachten gehouden worden in meerdere Limburgsche streektalen en zal

Drs W. Roukens

een inleiding geven over

„De verhouding van de streektalen tot de algemeene landstaal”.

Het Bestuur.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 7 MAART 1934.

Aanwezig de dames: A. Kemp-Dassen, B. v. Itallie en B. Vankan en de heeren: Jos. Cremers, P. Marres, P. v. d. Linden, E. Kruytzer, P. Kleipool, M. Kemp, P. Bouchoms, H. Jongen, L. Gregoire, A. Kengen, K. Stevens, J. Beckers, J. Rijk, D. v. Schaik, J. Visser, J. Maessen, Fr. Sonnevillie, H. Schmitz S. J., G. Caselli Jr. en G. Waage.

De Voorzitter opent de vergadering en wijdt waardeerende woorden ter nagedachtenis van Dr. Oudemans, Hij toont vervolgens de zeer mooie collectie vruchten van inheemsche struiken en boomen bijeengebracht door Dr. De Wever en thans keurig gerangschikt en geëtiketteerd in glazen. Niet alle glazen zijn van een etiket voorzien. Dr. De Wever schreef: „'t Heeft m.i. geen doel om aan al die vormen van walnoten en eikels 'n aparte naam te geven. 't Zou ook niet te doen zijn. Alleen de uiterste kan men benoemen. Er kunnen hierbij zoo oneindig veel combinaties van bladvormen en vruchtvormen voorkomen, dat ze onbegrensd variabel schijnen te zijn.”

Voor deze meening van Dr. De Wever is zeer zeker alles te zeggen.

In 't in 1892 verschenen „Handbuch der Laubholzkunde” van Dippel vonden we niet minder dan 58 verschillende Walnoten-Juglans; 42 Hazelnooten-Corylus; 257 Eiken-Quercus, enz. enz. Sindsdien zullen er nog wel heel wat bijgekomen zijn.

Nog toont hij een Groote Hazelmuis (*Eliomys quercinus*), hem bezorgd van Ubagsberg door den heer Gulikers aldaar, onderwijzer in land- en tuinbouwkunde. Een zijner cursisten vond begin Februari dit beestje in een bijenkast, wier bewoners dood waren.

'n Eigenaardig verschijnsel bij dit dier was, dat 't volkomen in de „opgerolde" lichaamshouding verkeerde, welke bij deze muizen, als ze slapen, zoo karakteristiek is. Toen me de heer Gulikers de muis toezond, meende hij dan ook, dat ze nog altijd leefde en slapende was. En toch bleek ze al lang dood; maar 't lichaam ging niet in ontbinding over, iets wat wel vaker bij doode muizen en ratten voorkomt.

Pater Schmitz S. J. doet de volgende mededeeling:

Een Javaansche tegenhanger van *Nepenthophilus tigrinus* Guenther.¹⁾

De ijverige bemoeiingen van Dr. Franssen en zijne medewerkers, zich ten doel stellende om onze kennis van de levende bewoners van de bekera der insectenetende planten van Oost-Indië zooveel mogelijk te vervolmaken, hebben reeds tot zeer mooie resultaten geleid. Onder den titel „Contribution à l'étude de la faune népenthicole" zijn daarover tot nu toe de volgende artikelen gepubliceerd:

1. H. Schmitz et Dr. J. Villeneuve de Janti, *Wilhelmina nepenthicola* n. g. n. sp. Natuurh. Maandblad XXI (1932) blz. 116—117, 1 pl.

2. Id. Id. *Succingulum fransseni* n. sp. Ibidem blz. 160.

3. A. Stärcke, Un nouveau *Camponotus* de Borneo, habitant les tiges creuses de *Nepenthes*, ré-

¹⁾ Contribution à l'étude de la faune népenthicole. Article V.

colté par J. P. Schuitemaker. Natuurh. Maandbl. XXII (1933) blz. 29—31, 2 pl.

4. E. O. Engel, Beitrag zur Morphologie der Larve von *Wilhelmina nepenthicola* Vill. Ibidem blz. 46—48, 3 fig.

Twee nieuwe diptera-soorten, door den heer Schuitemaker op Borneo ontdekt, werden buiten deze serie beschreven, n.l. *Nepenthosyrphus oudemansi* n. sp. door de Meijere in het feestnummer voor Dr. J. Th. Oudemans, Tijdschr. v. Entomol. LVII (1932) Suppl. blz. 157—159, 1 fig. en *Endonepenthia schuitemakeri* n. sp. door mij zelf in Natuurh. Maandbl. XXI (1932) blz. 110. Behalve deze nieuwe soorten zijn er ook verschillende teruggevonden, die reeds vroeger beschreven en bekend waren, bv. *Megaselia bivesicata* Schmitz (van welke soort Dr. Franssen ook het vroeger niet bekende ♂ in aantal kweekte), *Endonepenthia campylonympa* Schmitz en de drie door de Meijere lang geleden beschreven vliegjes *Endonepenthia gregalis*, *Megaselia decipiens* (larve) en *Phaonia nepenthicola*. Over de leefwijze van de *Phaonia*-larve heeft Dr. Franssen waarnemingen gedaan en gepubliceerd. Ook een van de merkwaardige spinnen, die in *Nepenthes*-bekers huizen, is door Schuitemaker op Borneo teruggevonden (*Misumenops nepenthicola* Poc.; Fage det.). De heeren Franssen en Schuitemaker zullen binnen kort een artikel publiceeren, waarin zij al hun waarnemingen op dit gebied samenvatten. Zeer zeker mag een dergelijk geschrift met de meeste belangstelling tegemoet worden gezien; immers niemand is beter in staat om de systematische beschrijvingen van de *Nepenthes*-dieren met biologische mededeelingen aan te vullen dan deze beide entomologen, die duizenden van *Nepenthes*-bekers in natura onderzochten en tijd noch geld noch moeite spaarden, om de biologische raadsels, aan de *Nepenthes*-fauna verbonden, op te lossen.

Ondertusschen zou ik vandaag iets willen mededeelen over een zeer eigenaardige nieuwe vondst op dit gebied, die ik in de laatste bezending van Dr. Franssen van 22. X. 1933, afkomstig van Tjibeureum op Java (+ 1400 m), aantrof. In bekera van *Nepenthes gymnamphora* vond Dr. Franssen herhaaldelijk dipteravleugels, die in een zeker aantal bijengesponnen waren. Zij schijnen hem opgevallen te zijn, ofschoon hij er niets naders over mededeelt — vermoedelijk wacht hij op het resultaat van mijn onderzoek. Wat is nu het geval? Ik kom tot de bevinding, dat we hier te doen hebben met de transportabele woning van een insect, dat op gelijke wijze als *Nepenthophilus tigrinus* Guenther het vocht van de *Nepenthes*-bekers bewoont en de daarin voorkomende insectenoverblijfselen gebruikt, om zich daarvan een draagbare woning te vervaardigen, waarin het bescherming geniet. Een bescherming, die waarlijk niet overbodig is, aangezien het in de bekera aan roofinsecten, zooals de *Phaonia*-larven, geenszins ontbreekt.

Maar wat is dan die *Nepenthophilus tigrinus*? zult U mij vragen. Het is een diertje, dat alleen maar als larve bekend is, en door Guenther in *Nepenthes*-bekers van Ceylon gevonden werd. Het is

beschreven in een artikel getiteld: „Die lebenden Bewohner der Kannen der insektenfressenden Pflanze *Nepenthes distillatoria* auf Ceylon" in Zeitschr. wiss. Insektenbiol. Bd. IX (1913) blz. 123. Daar lezen we onder het opschrift *Trichopteren*, dus „schietmotten": „Ich war aufs höchste überrascht, als ich bei der genauen Durchmusterung..... auf die mir aus den heimatlichen Bächen wohlbekanntem Gehäuse von Köcherlarven stiess". De kokers waren onbewoond, maar er viel niet aan te twifelen, dat de kokerwormen inderdaad tot de levende bewoners van de bekens behoord hadden. Want de kokertjes waren uitsluitend opgebouwd uit organische deelen van dezelfde soort, zooals die in de bekens daar ter plaatse worden aangetroffen, vooral insecten- en wel hoofdzakelijk mierenpooten. Een dergelijke koker van 6 mm lengte vindt men bij Guenther afgebeeld. Bij nadere beschouwing bleek hij uit twee laagjes te bestaan. De binnenste laag is een uit een taai spinsel bestaand buisje. Het spinsel is met plantendeelen en brokstukken van insectenpooten vermengd, die door de larve op maat afgebeten zijn; want ze hebben allen nagenoeg dezelfde vorm en grootte. De buitenste laag is dikker en uit grover deeltjes samengesteld, die door draadjes aan den buitenkant van het spinselbuisje aangehecht zijn. De bouwmaterialen van de buitenlaag zijn vleugels van schietmotten, exuvien van culicidenlarven, vezelstukjes, zaadkorreltjes, achterlijfsringen van insecten en vooral mierenpooten. De door Guenther verzamelde kokers variëerden in lengte van 3 tot 12 mm en waren allen door de bewoners verlaten. Maar onderdeelen van hunne larvenhuiden waren er meestal nog in aanwezig. Overtuigd als hij was, met een kokerworm te doen te hebben, vergeleek Guenther de gevonden huiden met alle reeds bekende typen van Trichopteralarven en vond van den eenen kant veel overeenstemming, maar van den anderen kant ook zooveel afwijkende kenmerken, dat het hem niet mogelijk was ook maar de familie aan te duiden, waartoe de diertjes zouden kunnen behooren. Gelukkig was hij voorzichtig genoeg om van de oprichting van een nieuwe Trichopterafamilie af te zien; hij creëerde dus alleen maar een nieuw genus en noemde het *Nepenthophilus*, met, als eenige soort, *tigrinus*. De beschrijving van *Nepenthophilus* was geheel klaar en reeds voor het grootste gedeelte gepubliceerd, toen Guenther tot de ontdekking kwam, dat het bestudeerde object geen kokerworm, maar een echte vlinderrups was! De op het laatste oogeblik ontdekte buikpooten, die bij kokerwormen steeds ontbreken, bewezen dit duidelijk.

Volgens Guenther is de eenigste vlinderfamilie, waarbij *Nepenthophilus* ingedeeld zou kunnen worden, die der *Psychidae* = zakdragers. Volstrekte zekerheid heeft men daaromtrent evenwel niet, en zoo eindigt Guenther met te zeggen, dat latere vondsten daarover wel uitsluitsel zullen geven. Thans zijn er twintig jaren over heen gegaan, zonder dat men van zoo'n vondst iets heeft gehoord of gelezen.

Nadat we op deze wijze bij *Nepenthophilus ti-*

grinus van Ceylon even hebben stilgestaan, zult ge de bizarre foto van het Javaansche object onmiddellijk begrijpen.

Het zeer donkere centrale gedeelte, dat slechts hier en daar, vooral langs den buitenkant en aan beide uiteinden iets minder ondoorschijnend is, is de eigenlijke koker. Van buiten is hij op bijna phantastische wijze met vliegenvleugels beplakt en uitgedost. Minder in het oog vallend zijn enkele lange en stevige insectenpooten, die eveneens tot de buitenlaag behooren. Eigenaardig is, dat de maker van den koker bijna alle vleugels bij hunne basis heeft gegrepen en die alleen aan het omhulsel heeft vastgemaakt, zoodat de vleugels als breede veeren rondom naar buiten uitsteken en de vleugelmembranen met haar soms fraaie teekeningen zich vrij in het bekervocht kunnen ontplooien. Wie iets meer van diptera afweet, ziet direct tot welke vliegenfamilies die vleugels behooren. De op de meeste vleugels voorkomende gegaffelde mediaanader duidt op Sciariden, aan de linkerzijde van den afgebeelden koker zit de gevlekte vleugel van een Boorvlieg enz. Overigens is de foto sterk vergroot, in natura heeft de koker zonder de vleugels slechts een lengte van $3\frac{1}{2}$ mm.

De binnenlaag is misschien iets minder stevig van maaksel dan bij *Nepenthophilus*. Ik vermoed dit, omdat de hier afgebeelde koker zijn oorspronkelijk cilindrischen en rechten vorm heeft verloren en hier en daar, mogelijk pas bij de verzending, schade geleden heeft. Hetzelfde is min of meer ook bij de andere exemplaren het geval. Wordt onder de mikroskoop een stukje van de binnenlaag uitgespreid en met prepareerspelden uit elkaar gerafeld, dan krijgt men de kleurlooze draadjes van het spinsel — in mijne preparaten heb ik ze met picrinezuur geel gekleurd — en de zeer kleine dicht aaneengesponnen vreemde bestanddeelen dezer laag te zien. Het spinsel bestaat uit bundels van parallele, zeer fijne draden. De ingesponnen voorwerpen zijn voor het meerendeel spriet- en tarsleedjes van Sciariden, daartusschen bevinden zich enkele mosfragmenten, sporen en leege sporangien van varens en zeer kleine pikzwarte korreltjes van elliptischen omtrek, misschien uitwerpselen (hetzij van de larve zelf, hetzij van insecten, die met haar in den beker leefden). Er is geen sprake van, dat de voor de binnenlaag gebruikte insecten- of plantendeeltjes alle van nagenoeg dezelfde grootte en op maat zouden zijn afgebeten, zooals dat voor *Nepenthophilus* wordt opgegeven. Men kan alleen dit zeggen, dat de larve uit de insecten- en plantenresten, die zij op den bodem van den door haar bewoonden beker aantrof, de kortere en kortste moet hebben uitgezocht, waarbij zij misschien de sprieten en tarsen der Sciariden in de leedjes van min of meer gelijke lengte verdeelde, waaruit deze van nature zijn samengesteld.

In de mij toegezonden kokers heb ik geen larve of eenig overblijfsel van een larvenhuid kunnen vinden, zoodat ik nog veel minder dan Guenther met zekerheid kan zeggen, met welk insect we hier te doen hebben. Desniettemin heb ik gemeend, deze

merkwaardige vondst van Dr. Franssen uitvoerig te moeten beschrijven, om aldus de aandacht van Oost-Indische onderzoekers op deze belangrijke „species inquirenda” te vestigen. Het zou mij niets verwonderen, als in de toekomst blijkt, dat in Javaansche Nepenthesbekers een tweede *Nepentho-philus*-soort voorkomt. Immers wij constateeren hoe langer hoe meer, dat de zoo zeer gespecialiseerde arthropoden, die zich in verschillende streken van Azië aan het leven in dit eigenaardige milieu hebben aangepast, steeds tot dezelfde bepaalde genera behooren. Het Phoridengenus *Endonepenthia* bv. is tegenwoordig reeds in vier of vijf soorten resp. van Borneo, Java, Sumatra en Ceylon bekend.

De heer Waage doet de volgende mededeelingen.

Hoe oud worden Zoogdieren? In zijn in 1922 verschenen boek „Lebensdauer, Altern und Tod” schreef Korschelt „auffallend, wie wenig sichere Angaben über die Lebensdauer auch derjenigen Tiere existieren, mit denen der Mensch seit Jahrhunderten zusammenlebt”. In de „Proceedings” van de Londensche Zoologische Vereeniging (1931, I) deelt Flower eenige cijfers mede. In de groep der mammalia leeft de mensch verreweg 't langst. Geen zoogdier bereikt ooit een leeftijd van 100 jaar.

Apen en halfapen kunnen in gevangenschap tot 29 jaar worden, olifanten 40 jaar. Eén olifantswifje werd in de Dresdener Zoo 51 jaar. Neushoorns schijnen ook ongeveer even oud te worden. Van de ongepaardhoevigen schat men den leeftijdsduur van een tapir op 30 jaar, van wilde paarden, ezels en zebra's op 22 à 28 jaar. Van 't huispaard op 50 à 60 jaar.

De levensduur van runderen, giraf en kameel, schat men op 30 jaar, van 't nijlpaard op 20 jaar, hoewel in gevangenschap een ♀ nijlpaard op 41-jarigen leeftijd overleed. Beren kunnen 34 jaar oud worden, hyena's, leeuwen en tijgers 25 jaar. Huiskatten 15 jaar, hoewel een geval bekend is van een kat, die 31 jaar werd. Honden ongeveer 12 jaar, terwijl gevallen bekend zijn van 20-jarige dieren.

Het kortst schijnen de insectenetters te leven, een egel 4 jaar.

In 't algemeen schijnen wijfjes langer te leven dan mannetjes.

In een 2de mededeeling zegt de heer Waage 't volgende.

De aanwezigen herinneren zich vermoedelijk nog wel de mooie voordracht, die Pater Raignier S. J., eenige jaren geleden gehouden heeft voor ons Genootschap over „Stridulatie bij mieren”.

Ook bij sommige spinnen zijn in de laatste jaren stridulatie-organen gevonden. Simon, een Fransch spinnenkenner, deelt mede, dat *Sicarius* zoemt, wanneer men haar vastpakt. Waarschijnlijk heeft men hier te doen met een afweerreactie. Bij sommige soorten verschijnen stridulatie-organen bij 't mannetje na de laatste vervelling en schijnen dan te moeten dienen voor aanlokking van 't wijfje. *Steatoda bipunctata* brengt een toon voort van

de hoogte e', *St. castanea* van a'. Vermoedelijk bezitten de wijfjes gehoororganen, maar over de plaats en bouw dezer organen weet men nog niets zekers.

De Voorzitter zegt, dat de Kameleon, die hij ongeveer 6 maanden geleden kreeg, nog steeds in leven is. Brehm vertelt, dat dit dier 't in gevangenschap hoogstens een paar maanden uithoudt. Het dier krijgt wandelende takken als voedsel en wordt regelmatig met water begoten.

Pater Schmitz doet nog een mededeeling over de Wolhandkrab. Deze krab komt voor in alle Deutsche rivieren, die in de Noordzee uitmonden en vaak in zeer groote getale. In één nacht ving de bemanning van een visschersvaartuig tien centenaar van deze dieren, die alleen maar in een bepaalden ouderdom eetbaar zijn. Gewoonlijk worden de gevangen dieren gemalen en als vischvoer gebruikt.

De heer Kengen schenkt aan 't Museum een aantal beenderen van *Equus caballus*, gevonden 11 m onder 't oppervlak tusschen de löss en kiezel in een groeve te Caberg (radius, metacarpus, phalanx). Op verzoek van den Voorzitter belast de heer Kengen zich met 't toezicht op een zooveel mogelijk systematisch onderzoek naar beenderen in deze groeve.

De heer Sonnevile vertelt 't volgende. Ik kreeg een dezer dagen van den jongenheer L. Tielens te Meerssen een doode ekster. De gever deelde mij mede, dat deze ekster vervolgd werd door een roofvogel. Luid schreeuwend trachtte de ekster te ontkomen, maar zonder, dat de roofvogel de ekster ook maar had geraakt, stortte de ekster dood ter aarde. Is dit dier van schrik dood gebleven?

De heer Kruytzer heeft op verzoek van den Voorzitter in 't archief van 't Bisschoppelijk College te Roermond nagegaan of hier nog gegevens waren te vinden over Dr. Ed. Pergens, de bekende bryozoöloog (zie 't artikel van Dr. Steenhuis in dit no.). In 't archief vond spr. het volgende. Eduard Pergens uit Nimègue

gekomen na de Paaschvacantie 1878.

't Prijzenboekje 1878

vermeldt hem na de leerlingen der cinquième (II). Waarschijnlijk kon hij niet meedingen naar de gewone prijzen omdat hij eerst na Paschen was gekomen.

Na de opsomming der prijzen der cinquième volgt:

Prix d'application et de progrès

Eduard Pergens de Nimègue.

De registers vermelden hem weer als leerling in den cursus 1878—79.

Prijzenboekje 1879.

Wederom staat hij niet in de gewone rij der prijswinnaars, maar na de vermelding der prijzen van Syntaxe (IV) volgt weer.

Prix d'application et de progrès

Eduard Pergens de Nimègue.

Hij had dus nu 2 klassen in één jaar doorlopen.

III en IV.

Waarschijnlijk was hij dus met Paschen 1878 in II geplaatst. Hij was toen 16 jaar en vorderde zeer snel.

In den cursus 1879—80 komt hij niet meer onder de leerlingen voor. Hij heeft dus elders eindexamen gedaan.

Pater Schmitz S. J. deelt mede, dat hij op 1 Maart reeds eieren vond van *Rana fusca*.

De heer Grégoire vertelt, hoe hij heeft waargenomen, dat een haan onmiddellijk waarschuwingstonen liet hooren toen hij een valk waarnam en herhaaldelijk opsprong om den roofvogel te verjagen.

De heer Waage toont eenige eetbare vogelnestjes en vertelt, hoe deze gemaakt worden door de salanganen, hoe ze verzameld worden, vaak met levensgevaar, door inlanders. Men schijnt bepaalde erotische werkingen toe te schrijven aan deze nestjes en de prijs die voor zuivere nestjes betaald wordt, is hoog, n.l. tot één gulden per stuk. Die, welke veertjes of stof bevatten, brengen belangrijk minder op. In leegstaande woningen nestelen soms vele salanganen en de eigenaars laten deze huizen vaak aan de gevederde bewoners over, omdat de opbrengst der nesten veel meer bedraagt dan de huur, die zij voor de woning kunnen bekomen.

De heer Kengen doet ten slotte nog de volgende mededeeling over de Bijenwolf.

In een der maandverg. van het vorig jaar werden door den heer Willems eenige bijenwolven vertoond, in Eygelshoven gevangen in de afvalhoopen der mijn.

Deze bijenwolf (*Philantus triangulum*) doet zeer veel schade aan de bijenteelt en maakt het bijenhouden in zijn nabijheid onmogelijk.

De bij is van nature zeer schuw en tracht natuurlijk hare belagers te ontvluchten. Daarom gaat de wolf evenals zij op honing uit en bevliegt de honinggevende bloemen, totdat hij kans ziet een bij te overrompelen, wyl hij krachtiger, grooter en slanker en bij hooge temperaturen veel rapper is dan de bij. Eenmaal bemachtigd, wordt de bij door de wesp tusschen voor- en middelborststuk met zijn scherpe angel gestoken en weerloos gemaakt.

De bij wordt nu belikt en van haar voorraad ontlast en aan haar lot overgelaten, ofwel meegenomen als voedsel voor de larve van den bijenwolf.

Hiervoor graaft hij in lossen, zandigen bodem kortere of langere gangen van 10—25 cm diepte, die eindigen in een ronde kamer of broedruimte ter grootte van een duivenei.

Daarin sleept hij van 2 tot 6 gedooide bijen, waarna het ♀ een ei deponeert dat 3 à 4 dagen in dien toestand blijft, dan 4 à 5 dagen larve is, om zich na ongeveer 14 dagen in te spinnen in een cocon, en zoo de overwintering door te maken gedurende 10 à 11 maanden.

De in de broedkamer ingebrachte bijen dienen tot voedsel voor de larve.

Dr. Thiem uit Raumburg heeft dit in het kaligebied der Werra onderzocht.

Als men bedenkt, dat ontelbare bijenwolven deze taktiek toepassen en het getal zich ieder jaar uitbreidt, ziet men, hoe dit een ramp kan worden voor de bijenhouders.

Op dezelfde oppervlakte werden te Berka aan de Werra in 1929 49 cocons met 157 bijen; in

1930 — 64 larven met 205; in 1931 — 85 larven met 272 bijen per m² uitgegraven.

Een bijenhouder bij Alexanderhall had in Juni nog geen zwermen gehad en meende, wyl de bijen maar matig vlogen, dat die ontsnapt waren. Toen hij echter zijn kasten nauwkeurig inspecteerde, vond hij koninginnen en jong broed, 'n zeker teeken, dat er geen zwermen waren afgestaan.

De bijenwolven hadden zijn kasten geplunderd. Is hier niets tegen te beginnen? Of zou de natuur niet tusschen beide komen? We denken hier aan sluipwespen.

Koude en natte maanden (Juni en vooral Juli) vermogen iets, doordat de bijenwolf dan niet kan uitvliegen.

Warme herfstmaanden kunnen de cocons te vroeg doen opengaan en de wesp doen uitvliegen, waardoor ze te gronde gaat.

In het Werradal werd een soort vlieg waargenomen, *Sphecapata albifrons*, die bij den ingang van het bijenwolvennest snel een made op de doode bij deponeerde. Deze begon terstond de ingewanden der bij te verteren.

Als nu de made van de wesp de gedekte tafel opzoekt, vindt zij die ledig en komt om bij gebrek aan voedsel.

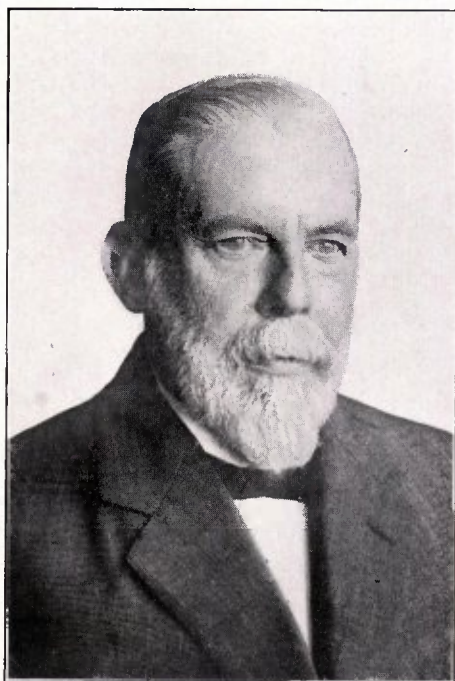
Hulp moet hier van anderen kant komen door afvalhoopen met gras te bezaaien, met een kiezel laag of leem te bedekken of door de bijenvolken in de laatste helft van Juni tot begin Augustus elders te plaatsen.

Hierna sloot de Voorzitter de vergadering.

TER NAGEDACHTENIS VAN Dr. J. TH. OUDEMANS.

22 November 1862—20 Februari 1934.

Het zal in 1907 geweest zijn, dat de schrijver dezer regelen, van zins na eenige jaren plantenzoekens het verzamelen van insecten weer ter hand te nemen, op een Zondagmorgen de stoute schoenen aantrok en beladen met eenige dozen in den loop der jaren te hooi en te gras bijeengebrachte insecten naar de woning van den heer Oudemans, toen nog te Amsterdam wonende, toog, — en een paar uur later den terugweg aanvaardde zonder zijn dozen, en thuis komende den hond in den pot vond. Die bezoeken werden later meermalen herhaald, soms met het in den loop van het seizoen verzamelde, soms met een enkel voorwerp, dat de nieuwelings voor iets heel bijzonders meende te moeten houden, en altijd was het laat voor men er erg in had. Want de heer Oudemans was een vriendelijk man, steeds bereid een nieuwelings den weg te wijzen op het moeilijke pad der entomologie. De heer Oudemans was een mededeelzaam man, die met zijn gezellige manier van spreken nooit uitgeput raakte, als hij aan het vertellen ging van zijn vele ervaringen bij het verzamelen en kweken van insecten, die daarbij graag zijn keurig onderhouden uitgebreide verzameling — de

eene doos na de andere — liet kijken, of naar zijn welvoorziene entomologische bibliotheek liep om een op het gesprokene betrekking hebbend, of wel 'n nieuw of 'n heel bijzonder boek te vertoonen.

Dat heeft geduurd, tot de heer Oudemans Amsterdam verliet en zich op het landgoed „Schovenhorst” bij Putten op de Veluwe vestigde. Of dat jammer was voor de beginnelingen in het vak? Misschien wel, misschien niet; men kan het iemand ook te gemakkelijk maken. Sommigen zullen, nu zij hun steun misten, het er bij gelaten hebben, anderen hebben begrepen, dat zij hun weg verder zelf moesten zoeken, en dat is, al gaat het gepaard met afwisselend vallen en weer opstaan, eigenlijk nog het beste.

Toch is ook na dien tijd Oudemans de vraagbaak gebleven van tallozen, die op hun entomologisch pad op moeilijkheden stuitten. Want zijn kennis op dit gebied was universeel; zij bepaalde zich niet tot de systematiek, ze omvatte ook de biologie, de anatomie, de physiologie, de economie. En al waren het in hoofdzaak de Vliesvleugeligen — en hiervan meer bijzonder de Bladwespen — en de Vlinders, waaraan hij met voorliefde zijn aandacht wijdde, zijn blik bestreek het geheele Rijk der Insecten. Hiervan getuigt zijn hoofdwerk „De Nederlandsche Insecten” (1900), dat, al mogen er sedert verscheidene veranderingen, splitsingen, combinaties, verschuivingen in het systeem aangebracht zijn, nog steeds voor ons het standaardwerk op dit gebied is en door de meest vooraanstaande buitenlandsche schrijvers met eere genoemd wordt. Hiervan getuigt zijn dissertatie, „Bijdrage tot de kennis der Thysanura en Collembola (1887)”, waarmee hij cum laude promoveerde; verder zijn bijdrage „De Nederlandsche Macrolepidoptera” in „Bijdragen tot de Dierkunde” (1888); zijn „Vlinders uit gecasteerde Rupsen, hoe zij er uitzien en hoe zij zich gedragen”,

in de „Handelingen van het zesde Ned. Nat. Geneesk. Congres” (1897).

De heer Oudemans was niet in de eerste plaats een boekengeleerde. Door geboorte en aanleg — hij was de zoon van den bekenden botanicus Prof. Dr. C. A. J. A. Oudemans en ging reeds als kind aan het kweken en verzamelen van insecten — en daartoe in staat gesteld door andere gunstige levensomstandigheden, die hem de volle beschikking over zijn tijd en werkkraft lieten, was hij voortdurend en onvermoeid bezig met opkweken, met proeven nemen, met microscopiseeren, enz. De vruchten van al deze werkzaamheden vinden we neergelegd in een respectabel aantal opstellen van zeer verschillenden aard. Het ter gelegenheid van zijn zeventigsten verjaardag verschenen gedenkboek (Nov. 1932), vermeldt er 181; en ofschoon hij reeds lang lijdende was aan een kwaal, waarvan hij juist door de studie, verbonden met de vele proeven, die hij met insecten genomen had, met zekerheid wist, waartoe ze ten slotte voeren zou, zijn er na dien tijd nog verscheidene opstellen in de „Entomologische Berichten” en „de Levende Natuur” bij gekomen. Want in zijn lijdend lichaam is zijn geest tot op het laatste toe helder en krachtig werkzaam gebleven.

Behalve in den kring van hen, die hem het naast waren, zal de overledene zeker het meest gemist worden in de Nederlandsche Entomologische Vereeniging, welker vergaderingen hij sinds 1903 op zoo'n opgewekte manier leidde, terwijl hij tevens het „Tijdschrift voor Entomologie” en de „Entomologische Berichten” redigeerde. Die vereeniging en hij waren eigenlijk één. Zijn laatste daad is geweest het vastleggen van een fonds, onder beheer der Vereeniging, waarvan de rente in de eerste plaats ten goede zal komen aan de publicaties van de Vereeniging en aan haar bibliotheek; de jongste daad van de Vereeniging zou, indien de dood niet tusschen beide getreden ware, geweest zijn, hem het Lidmaatschap van Verdienste aan te bieden.

Buiten de Entomologie om is de heer Oudemans werkzaam geweest als medeoprichter en tot voor een paar jaren voorzitter van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten, als commissaris der „Nederlandsche Heidemaatschappij” en als lid van den Boschraad.

Alles met alles een welbesteed leven, waarvan de tak van wetenschap, die hem dierbaar was, zeker nog veel had kunnen verwachten.

Het heeft niet zoo mogen wezen!

Rhene, 27 Febr. 1934. J. KOORNNEEF.

ZUR KENNTNIS DER PHORIDEN
OESTERREICHS
mit 5 Abbildungen
von H. Schmitz S. J.

(Fortsetzung).

Megaselia (Megaselia) rupestris n. sp. ♂ ♀
(Abbildung 2).

Kleine Art der *angusta*-Gruppe, mit wenig charakteristischen Merkmalen. Das ♂ erinnert an

subtumida, aber das ♀ hat keine verdickte Rander, sodass man in Lundbecks Tabelle Dipt. Dan. VI etwa auf *setifera* kommt. Doch hat *setifera* ganz andere c-Abschnitte, ist grösser und auch sonst verschieden. Von *angusta* Wood ist *rupestris* durch hellere Färbung und geringere Grösse verschieden.

♂. — Stirn bedeutend breiter als lang, etwa 3:2, schwärzlich, mit geringem Reflex. Senkborsten sehr ungleich, die obern kürzer als die übrigen Stirnborsten, näher beisammen als die Präocellaren; die untern mindestens um die Hälfte kürzer als die obern, öfters geradezu winzig; sie stehen unmittelbar vor und ganz wenig einwärts von ihnen. Drittes Fühlerglied etwa von normaler Grösse, schwarz, Arista deutlich pubeszent. Taster schwarzbraun, von länglich schmaler Form, auf der Spitzenhälfte mit etwa 6 Borsten, die proximalen etwas länger als die distalen.

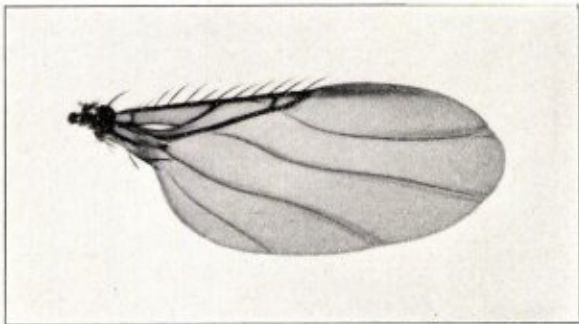

Fig. 2. *M. rupestris* n. sp.

Thorax schwärzlich graubraun, mit Reflex, Schildchen zweiborstig. Pleuren schwarzbraun, Mesopleuren nackt.

Abdomen schwarz, matt, die Tergite ausser dem ersten ziemlich gleichlang. Behaarung schwach, die Hinterrandhaare des 6. Tergits besonders seitlich etwas länger. Hypopyg klein, von der Form wie bei *angusta* Wood, Oberteil wie dort mit einigen Härchen. Ventralplatte schmaler als bei *angusta* und weniger chitinisiert, mehr häutig. Afterglied wie bei andern Arten dieser Gruppe klein, braun, Spitze meist etwas nach oben gerichtet, mit kleinen Endhaaren.

Beine braun, die Vorderhüften nach der Spitze zu etwas heller, oder überhaupt p_1 heller als die übrigen. f_3 ventral mit mässig langen Haaren. Wimpern t_3 sehr fein.

Flügel wie in Fig 2 abgebildet, Membran etwas gelbbraun getrübt, $c = 0,51$. Abschnittsverhältnis 7:5:3 oder ähnlich, immer 1 etwas kürzer als $2 + 3$. Wimpern lang, im ganzen gegen 11. Gabelwinkel etwas über normal gross. m_1 gegen Ende etwas weniger als bei *angusta* gebogen, vgl. die Abbildung.

Schwinger heller oder dunkler braun bis schwarz.

Länge 1,1—1,3 mm.

♀. — Dem ♂ ähnlich, c vielleicht etwas länger. Abdominaltergite gleichlang. Cerci gut entwickelt,

am Ende mit einem besonders langen Haar.

Holotype ♂ von Feldkirch, Vorarlberg, 28. VII. 1932. Paratypen sammelte ich dort am gleichen Tage und am Vortage, darunter zwei ♀♀. Andere sichere Fundorte kenne ich bisher nicht. Vielleicht ist die Art nur im Gebirge heimisch.

Megaselia (Megaselia) similifrons n. sp.

An der Hand von Lundbecks Bestimmungstabelle in Dipt. Dan. VI gelangt man mit dieser Art zu *angustifrons* Wood und *uliginosa* Wood, jedoch ist die Stirn für *angustifrons* zu breit und für beide Arten der Abstand der obern Senkborsten zu gross.

♂. — Stirn sehr wenig breiter als lang, dunkel, fast matt, Feinbehaarung ziemlich dicht. Senkborsten fast gleich; die obern fast doppelt so weit von einander entfernt wie die Präocellaren, die untern merklich tiefer stehend und nahe bei einander. Antialen nahe am Augenrande und nahezu senkrecht unterhalb der höher hinaufgerückten ersten Lateralborste. Drittes Fühlerglied dunkel, Arista kurz pubeszent, Taster hellgelb, fast halbkreisförmig, Borsten nicht lang.

Thorax heller oder dunkler braun, öfters rötlich, an den Schultern mehr gelbbraun; auch die Pleuren zum Teil gelbbraun, die Mesopleuren nackt, Schildchen zweiborstig.

Hinterleib oben braungrau, matt, Bauch dunkel. Tergitbehaarung schwach. Hypopyg kurz aber hoch, Oberteil seitlich schmal herabgehend, ohne Borsten. Analtubus von guter Grösse, gelblichbraun, mit langen Endhaaren.

Beine gelb, die hintern mehr gelbbraun. Vorderfüsse nach dem Ende zu wenig verschmälert. Hinterschkel verbreitert, unterseits mit einigen langen Haaren. Hintertibien mit ähnlichen, doch weniger starken Posterodorsalwimpern wie *uliginosa*.

Flügel mit grau getrübtter Membran, Rander 0,5; Abschnittsverhältnis etwa 5:3:2; Wimpern mässig kurz; Gabel normal.

Schwinger gelb.

Körperlänge ± 2 mm.

Weibchen. — Dem ♂ ähnlich, die Ventralhaare der Hinterschkel kurz.

Nach sieben Exemplaren beschrieben von folgenden Fundorten: Feldkirch, Vorarlberg 26. VII. 1932, 2 ♂♂ 1 ♀, autor leg. St. Wendel, Saargebiet 18. VI. 1920, 1 ♂, Duda leg. Habelschwerdt, Schlesien 5.—9. VI. 1921, 1 ♂ 1 ♀, Duda leg. Budapest, 18. VI. 1904, 1 ♂, Kertész leg. Die Art scheint also auf die Monate Juni und Juli beschränkt zu sein. Doch sah ich nachträglich ein Exemplar aus Belgien, das am 14. September 1933 gefangen war (La Panne, Goetghebuer leg.).

Anmerkung. Der Verlauf der 4. Längsader ist bei dieser Art etwas variabel. Meistens ist sie gleichmässig nach vorn konkav, es gibt jedoch Stücke, wo die zweite Hälfte mehr gerade verläuft. Dasselbe gilt von *M. angustifrons* Wood.

(Fortsetzung folgt).

EXPLORATION BIOLOGIQUE
DES CAVERNES DE LA BELGIQUE ET
DU LIMBOURG HOLLANDAIS.

XVe CONTRIBUTION.

Phorides (Diptères)

par Robert Leruth (Liège).

Suivi de la description de *Megaselia tenebricola*
n. sp., de *Triphleba perenniformis* n. sp., et d'une
description retravaillée et approfondie de
Megaselia vernalis (Wood)

par H. Schmitz S. J.

SUITE.

Das ♀ der neuen Art ist ebenfalls an der Kürze des hinteren Gabelastes im Vergleich zum zweiten Costalabschnitt kenntlich, seine Costa ist nicht eigentlich verdickt, eine dem ♂ entsprechende Verbreiterung ist nur angedeutet. Bei *hyalinata* ist der sexuelle Dimorphismus in dieser Beziehung noch ausgeprägter; die Costa ist beim ♀ ganz einfach und schlank.

Verdunkelung der Halteren scheint bei beiden Arten oft vorzukommen.

Ich besitze *perenniformis* ♂ von England (Holotype von Auchenbowie 1. X. 1911) und Holland (Meiendel 9, III, 1924, Sittard 14, II, 1918). Ferner beide Geschlechter aus der vorstehend genannten belgischen Höhle.

2. *Megaselia* (s. str.) *tenebricola* n. sp. ♀ (♂).

Das Weibchen dieser Art ist dem von *Megaselia rufipes* Meig. sehr ähnlich, unterscheidet sich aber durch schwarze Beine und Taster, auch das Flügelgeäder ist nicht ganz dasselbe. Dem mutmasslichen ♂ fehlen die lang abstehenden Borsten am Hinterleibe, die für *rufipes* so charakteristisch sind.

Weibchen. — Stirn annähernd doppelt so breit wie lang, schwarz, matt, mit zerstreuter Feinbehaarung. Stirnborsten lang und kräftig, die Supraantennalen nahezu gleichlang, die obere näher beisammen als die Präocellaren, die untern noch mehr genähert. Antialen etwas näher der vordern Lateralen als der obere Supraantennalen, Drittes Fühlrglied von derselben Grösse wie bei *rufipes* ♀, schwarz, Arista lang, etwas kürzer und dichter pubeszent als bei *rufipes* ♀. Taster gut hervorragend, von länglich-schmaler Form, schwärzlich-braun oder schwarz mit fein braungesäumtem Unterrande, mit sechs kräftigen und langen Borsten, von der Mitte des Unterrandes an, dazu proximal mit ein paar kürzeren. Rüssel nicht gross.

Thorax schwarz mit Anflug von Grau, fast matt. Schildchen zweiborstig. Pleuren schwarz, Mesopleuren nackt.

Hinterleib schwarz mit grauem Schimmer, nach hinten (Tergit 5 und 6) nicht so verschmälert wie bei *rufipes* ♀, die Behaarung der Tergits

zwar ähnlich wie bei *rufipes* ♀, aber etwas kürzer, daher besonders an den Seitenrändern weniger auffallend.

Beine sehr dunkel, auch die Vorderhüften schwarz. Alle Schenkel schwärzlich, die Schienen und Tarsen verdunkelt gelbbraun. Hinterschinkel ventral, etwa bis zur Mitte, mit mässig kurzen, fast anliegenden Härchen. Wimpern der Hinterschienen wie bei *rufipes* kurz und zahlreiche.

Flügel mit weniger als bei *rufipes* getrübt Membran. Randader bis zur Mitte oder unbedeutend länger, Abschnittsverhältnis 13:8:4, also der 1. Abschnitt nur wenig länger als 2 + 3, während er bei *rufipes* sehr merklich länger zu sein pflegt. Randwimpern lang, auch an Zahl (etwa 16) mit *rufipes* übereinstimmend. Gabel der 3. Längsader normal. Vierte Längsader etwas mehr als bei *rufipes* gebogen.

Schwinger verdunkelt gelb oder gelbbraun. Körperlänge gegen 2,4 mm.

♂ nicht sicher bekannt. Herr Leruth erbeutete einmal in derselben Höhle, in der die Weibchen gefunden wurden, ein *Megaselia* ♂, das sehr wohl zur vorliegenden Art gehören kann; es ist etwas kleiner als ♀, die plastischen und färberischen Merkmale stimmen gut überein, das Hypopyg ist nicht gross, rundlich, fein behaart, ohne Borsten. Analsegment dreieckig zugespitzt, so lang wie am Grunde hoch, mit deutlichen Endhaaren.

Fundort: die belgische Höhle Trou des Nutons, Verlaine, Tohogne: mehrere Exemplare (♀♀) vom 17. Juli 1932, zahlreiche vom 19. August 1933, darunter die Holotype (♀, in meiner Sammlung) und das vermutliche ♂. Auch 3 Exemplare aus der unbenannten Höhle (Trou sans Nom B 30) bei Aisne-Heydt-lez-Bomal, vom 27. Juli 1933. In der erstgenannten Höhle wurden sie von Herrn R. Leruth mit faulendem Fisch ange lockt. Dabei wurden gleichzeitig auch *M. rufipes* (Meig.) erbeutet. In der andern Höhle (B 30) fand sich auch ein ♂ von *M. vernalis* Wood. Auch diese Art kann mit *tenebricola* verwechselt werden, wenn man die geringere Anzahl der Hinterschienenwimpern nicht beachtet.

Die im Mittel- und Hochgebirge lebende *M. eupygis* Schmitz ♀ ist von *tenebricola* unter anderem an den helleren Vorderbeinen und der längeren Pubeszenz der Fühlerborste leicht zu unterscheiden.

3. Neubeschreibung

van *Megaselia vernalis* (Wood).

Männchen. — Stirn etwas breiter als lang (etwa 6:5), schwarz mit geringem Schein, Feinbehaarung kurz und zerstreut, aber deutlich. Supraantennalen praktisch gleich, die obere deutlich etwas näher beisammen als die Präocellaren, die untern noch näher beisammen; doch ist dies etwas variabel. Dasselbe gilt auch von den Antialen, die gewöhnlich näher bei der vordern Lateralborste als der obere Supraantennalen stehen, jedoch nicht immer. Drittes Fühlrglied von normaler Grösse, schwarz; Arista deutlich pubeszent. Taster meist sehr deutlich verdunkelt, seltener mehr gelbbraun, Form und Beborstung normal. —

Thorax, das zweiborstige Schildchen und die Pleuren schwärzlich, Mesopleuren nackt. — Hinterleib schwarz, matt, die Tergite von annähernd gleicher Länge. Behaarung kurz aber deutlich, es lassen sich etwa drei bis vier (unregelmässige) Querreihen unterscheiden. Die Haare der Hinterrandreihen sind kaum länger als die übrigen, ausser an den Aussenseiten und am Hinterrande des sechsten Tergits. Auch ventral am Ende des Hinterleibs eine Querreihe etwas längerer Haare. Hypopyg klein, von oben gesehen auffallend schmal, nur etwa halb so breit wie das 6. Tergit. Oberteil schwarz, der in gewisser Beleuchtung auftretende Reflex schwach. Seitlich nahe der Mitte des Unterrandes ein verlängertes Haar, das nicht stärker ist als die benachbarten Hinterrandhaare des sechsten Tergits, aber aus der übrigen Behaarung des Hypopygs deutlich hervorrägt. Diese nimmt von oben nach unten an Länge zu und erscheint von gewisser Seite her betrachtet ziemlich dicht. Ventralplatte relativ lang und schmal, der Endteil flach und aussen abgerundet, blasser gefärbt als der Grundteil. Sind die innern Kopulationsorgane exponiert, was selten der Fall ist, so ist die Ventralplatte wie gewöhnlich auf der rechten Körperseite sichtbar, aber es entspricht ihr dann auf der linken Seite eine fast ebenso weit vorragende, tiefdunkle, am Ende breit, also nicht hakig, abgerundete Platte, die zum Kopulationsapparat gehört. Analtubus nur als dreieckiger Vorsprung aus der Hypopygöffnung vorragend, gelbbraun, am Grunde dunkler, behaart, die ventralen Endhaare schwach, aber deutlich. — Bei ne grossenteils schwarz, seltener braun, auch die Vorderhüfte stets schwärzlich oder mindestens dunkelbraun, nur gegen Ende etwas heller werdend, ebenso die Vorderschenkel. Vorderschiene und -tarse mehr gelbbraun. Hinterschenkel nur mässig verbreitert, ventral auf der Vorderhälfte mit schwachen, halbanliegenden Härchen. Hinterschiene mit schwachen Wimpern, von denen etwa 9 vom zweiten Drittel an deutlicher hervortreten. Dorsalkante der Schiene ohne auffallende Biegung in der Mitte, vielmehr schon oberhalb derselben allmählich nach der anterodorsalen Seite abbiegend. — Flügel etwas gelbgrau getrübt, Randader oft etwas kürzer als der halbe Flügel (0,47-0,5), Abschnittsverhältnis öfters sehr nahe 5 : 3 : 1, aber der zweite Abschnitt manchmal relativ kürzer. Randwimpern lang, man zählt in der untern Reihe von der Wurzelquerader bis zum Ende zuerst 3 kürzere und dann durchschnittlich 12 längere. Gabel mässig klein und etwas spitz. Vierte Längsader an der Gabel mit S-förmiger Krümmung entspringend, im Anfang mässig gebogen und im weitem Verlauf schwach nach vorn konkav. — Schwinger gelb mit dunklem Stiel. — Körperlänge etwa $2\frac{1}{4}$ mm.

Weibchen. — Dem ♂ ganz ähnlich, die Randader bisweilen ein wenig länger; der Hinterleib nicht ganz matt. Gleichet etwas dem ♀ von *Megaselia rufipes*, hat aber nicht dessen auffallende Stirnbreite.

Meiner Neubeschreibung liegen zunächst aus England sämtliche Originalexemplare der Wood-

schen Sammlung zugrunde, im ganzen neunzehn, 8 ♂♂, 11 ♀♀. Die meisten Stücke Woods stammen von Stoke Wood, Fangzeit von 1. IV bis 7. V, dann wieder im Juli (4. VII). Vier Exemplare wurden auf dem Friedhof von Dingle 23. VII gefangen. Ein unrichtig bestimmtes ♂ gehört zu der sehr ähnlichen, von mir im Naturhistorisch Maandblad Dez. 1932 beschriebenen Art *Meg. verna* m.

Weiter lagen mir vor 8 Stücke aus Belgien (Caverne aux végétations bei Ramioul) R. Leruth leg. ♂♀, teils Mitte XII, teils 6. III bis Mitte IV. In Holländisch Limburg fing ich 2 ♂♂ am 2. V. in einem Walde bei Valkenburg, wo ich wenige Tage vorher auch *verna* ♂ erbeutet hatte. Aus Deutschland besitze ich als Geschenk von Herrn Rektor Lengersdorf 1 ♂, 2 ♀♀ aus der Bismarckhöhle in Westfalen, ich selbst fing ein ♀ bei Bonn a. Rh. am 11. V. Dr. Duda traf sie im Saargebiet an. Die Art zeigt also ausgesprochene Vorliebe für Höhlen, wahrscheinlich haben sich auch die von Wood auf einem Friedhof erbeuteten Tiere unterirdisch in Grabhöhlen entwickelt. Vielleicht bedürfen sie zur Entwicklung einer niedrigen Temperatur. Das Auftreten im ersten Frühling und wieder im Juli deutet auf zwei Generationen im Jahre, von denen die zweite vermutlich als Imago überwintert.

Dr. EDUARD PERGENS

(23 October 1862 — 11 April 1917)

als kenneer van Bryozoën,

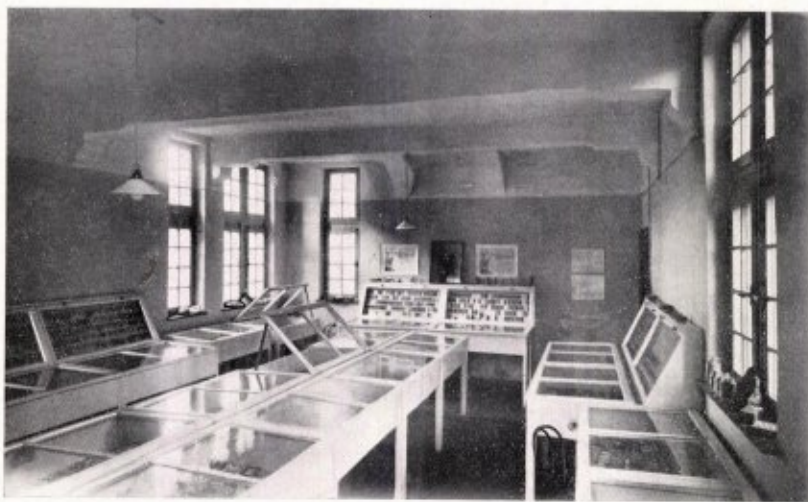
door

Dr. J. F. Steenhuis

te Haarlem.

In den negenden jaargang van het Maandblad, uitgegeven door het Naturhistorisch Genootschap in Limburg, No. 1, Januari 1920, blz. 1—2, komt van de hand van den nog steeds fungerenden Voorzitter van het Genootschap, Rector Jos. Creemers, een necrologie voor van den natuuronderzoe-

MUSEUMZAAL MET DE COLLECTIE PERGENS.

Foto Gadiot.

ker en anderszins geleerden Dr. Eduard Pergens, geboren en overleden te Maeseyck, België. Uit deze necrologie, die geschreven is door iemand, die den overledene bijzonder heeft hooggeacht en door vriendschapsbanden met familieleden van Pergens verbonden was, blijkt, dat Dr. Pergens een uitzonderlijk begaafd man moet zijn geweest; „Doctor in de natuurkunde, doctor in de medicijnen, vertrouwd met het Hebreeuwsch, kenner van Bryozoën..... deze Belg heeft zich een wereldnaam weten te scheppen”.

Het ligt niet in mijn bedoeling op zijn verdiensten nader te wijzen. Toevalligerwijze echter ben ik met Pergens als bryozoöloog in aanraking gekomen. In den loop der vele jaren n.l., dat ik de grondmonsters van talrijke grondboringen, op Nederlandsch gebied verricht, onder de oogen krijg, heb ik een verzameling aangelegd van fossielen, vooral uit middenpliocene, in mindere mate uit jongere lagen, welke niet behooren tot de groepen uit het planten- en dierenrijk, die reeds door specialisten bewerkt werden en worden. Deze verzameling werd niet om haar zelfs wille aangelegd, doch om ze eveneens aan andere specialisten ter onderzoek te geven. Hieronder bevinden zich exemplaren van een koraal, van twee Brachiopoden, van diverse Echiniden, Vermes en Balaniden en van vele Bryozoën. De determinatie van de Echiniden- en de Balaniden-relicten is aan terzake bevoegd te achten Nederlandsche onderzoekers toevertrouwd. Zelve heb ik eenig werk gemaakt van de identificatie van den koraal, t.w. *Sphenotrochus intermedius* van Münster en van de twee Brachiopoden, n.l. *Lingula dumortieri* Nyst en *Terebratula grandis* Blumenbach. Ik hoop het onderzoek uit te breiden tot de Vermes en had gehoopt dit te doen voor de Bryozoën. Uit dien hoofde had ik mij gewend tot den Conservator van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht, Rector Jos. Cremers. Met grootte welwillendheid werd mij de gelegenheid geschonken en wel in de Paaschweek van het vorige jaar, een buitengewoon omvangrijke

verzameling Bryozoën te bezichtigen, welke in een afzonderlijke zaal van het museum is ondergebracht. Omtrent deze „Collectie Dr. Pergens” is in de bovengenoemde necrologie het een en ander te vinden. Het bleek mij aldra, dat deze verzameling, die mij toeschijnt van groote wetenschappelijke waarde te zijn, niet eer als vergelijkingsmateriaal voor de bescheiden collectie middenpliocene Bryozoën, die ik naar Maastricht meebracht, bruikbaar zou zijn, dan wanneer zij geordend en de nomenclatuur en classificatie geheel overeenkomstig die van den huidige stand der wetenschap zoude zijn.

De bestudeering der middenpliocene Bryozoën van Nederlandschen bodem is derhalve in haar aanvangsstadium gebleven. Het is mij echter aangenaam door het bovenstaande de aandacht op haar, doch vooral op de „Collectie Dr. Pergens” te kunnen vestigen. Aangezien ik in de geologische en paleontologische vakliteratuur geen wetenschappelijke necrologie van den buitengewoon aangelegden Belg ben tegengekomen en wij Nederlanders eenigermate aan zijn opleiding hebben medegewerkt, „doordat de familie Pergens na den dood van den vader met ter woon naar Nijmegen trok en 't Bisschoppelijk College van Roermond Eduard na de voltooiing zijner lagere studiën op den Ruwenberg, binnen zijn muren zag, om hem middelbaar onderwijs te geven”, vertrou ik en de wetenschap en België te kunnen eeren, door enkele woorden aan de nagelaten geschriften te wijden. Echter slechts aan die, welke handelen over recente en fossiele Bryozoën.

Voor zooverre ik heb kunnen ontdekken zijn deze 25 in getal.

In chronologische volgorde geef ik ze hieronder weer:

1. Meunier, A. et Ed. Pergens. — Nouveaux bryozoaires du Crétacé supérieur. — Ann. soc. malac. Belgique, t. XX, 3e sér. t. V, année 1885, mém., p. 32—37, avec pl. II.

2. Meunier, A. et Ed. Pergens. — Les bryozoaires du système montien (Éocène inférieur). — Louvain, chez les auteurs, 1886, broch. in 8°, 14 + (1) pp. et 2 pl. Typ. Alph. Meulemans-De Preter, Louvain.
 3. In samenwerking met A. Meunier: La faune des bryozoaires garumniens de Faxe. — Ann. soc. malac. Belgique, t. XXI, 4e série, t. I, année 1886, mém., p. 187—242, pl. IX—XIII.
 4. Sur l'âge de la partie supérieure du tufeau de Ciply. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. I, année 1887, procès-verbaux, p. 204—207; discussion, p. 207—209.
 5. Pliocène Bryozoen von Rhodos. Ann. K. K. naturhist. Hofmuseums Wien, Bd. II, Wien 1887, S. 1—34 m. 1 lithogr. Taf.
 6. Les bryozoaires du Tasmajdan à Belgrade avec note supplémentaire. — Ann. soc. malac. Belgique, t. XXII, 4e série, t. II, année 1887, bull. séances, p. XII—XXVIII et LIX—LX.
 7. Note préliminaire sur les bryozoaires fossiles des environs de Kolosvar. — Ann. soc. malac. Belgique, t. XXII, 4e série, t. II, année 1887, bull. séances, p. XXXIII—XXXVII.
 8. Contributions à l'histoire des hydrozoaires récents. — Ann. soc. malac. Belgique, t. XXII, 4e série, t. II, année 1887, bull. séances, p. LXXXV—XC, avec pl. XIII.
 9. Deux nouveaux types de bryozoaires cténostomes. — Ann. soc. malac. Belgique, t. XXIII, 4e sér., t. III, année 1888, mém. p. 340—343, avec pl. XIV.
 10. Remarques sur la réunion du calcaire de Mons et du tufeau de Ciply dans un même groupe stratigraphique. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. II, année 1888, procès-verbaux, p. 103—104.
 11. Zur fossilen Bryozoenfauna von Wola lu'zanska. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. III, année 1889, mém. p. 59—72; résumé français ibidem, procès-verbaux, p. 11—12.
 12. Révision des bryozoaires du Crétacé figurés par d'Orbigny. Première partie — Cyclostomata. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. III, année 1889, mém. p. 305—400, avec pl. XI—XIII et 16 fig. dans le texte; procès-verbaux, p. 26—29.
 13. Untersuchungen an Seebryozoen. — Zool. Anzeiger, XII. Jahrg. 1889, Nr. 317, S. 504—510, Nr. 318, S. 526—533.
 14. Notes succinctes sur les bryozoaires. I. Sur les bryozoaires du Miocène de la Russie méridionale. — Ann. soc. malac. Belgique, t. XXIV, 4e sér., t. IV, année 1889, p. XX—XXIV, avec 7 fig. dans le texte.
 15. Notes succinctes sur les bryozoaires. II. Bryozoaires dragués par M. P. Dollfus dans le Nord-Ouest de la Méditerranée. — Ibid. p. LVII—LX.
 16. Notes succinctes sur les bryozoaires. III. Bryozoaires dragués par M. Lennier aux environs de Brest. — Ibid. p. LX—LXII.
 17. Nouveaux bryozoaires cyclostomes du Crétacé. — Bull. soc. belge géol. etc., t. IV, année 1890; 1891—1892, mém. p. 277—279, avec pl. XI; procès-verbaux, p. 240.
 18. Bryozoaires du Miocène du Gard (France). — Bull. soc. belge de géol. etc., t. V, année 1891, 1891—1892, procès-verbaux, p. 46—53, avec 1 fig. dans le texte.
 19. Bryozoaires du Sénonien de Sainte-Paterne, de Lavardin et de la Ribochère. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. VI, année 1892, 1892—1893, procès-verbaux, p. 200—217.
 20. Nouveaux bryozoaires du Crétacé de Limbourg. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. VII, année 1893, 1893—1894, mém. p. 172—189, avec pl. VIII—XI et fig. 1—8.
 21. Les bryozoaires du Sénonien de la carrière de l'Arche de Lèves près Chartres. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. VIII, année 1894, 1894—1895, procès-verbaux, p. 131—140.
 22. Bryozoaires du Sénonien de la carrière de Cachemback près Chartres (Faubourg Saint-Bartélémy). — Bull. soc. belge géol. etc., t. VIII, année 1894, 1894—1895, procès-verbaux, p. 181—184.
 23. Note sur l'identification et la séparation des espèces dans la groupe des bryozoaires. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. IX, année 1895, 1895—1896, procès-verbaux, p. 8—11.
 24. Bryozoaires des environs de Buda. — Bull. soc. belge de géol. etc., t. X, année 1896, 1897—1899, mém. p. 359—368, avec 1 fig. dans le texte.
 25. Bryozoaires poederliens déterminé par le Dr. Pergens, provenant du bassin America (Australweel-Anvers). (Collection E. Delheid). — Bull. soc. belge de géol. etc., t. XIV, procès-verbaux, p. 332.
- Hierbij is het volgende vast te leggen :
- a. uit de publicatie 3 (1886) blijkt, dat de schrijvers een studiereis naar Denemarken, Schonen en het eiland Rugen hebben gemaakt en aldaar Bryozoen hebben verzameld. Die van Denemarken worden sub 3 besproken, terwijl Dr. Marsson die van het eiland Rugen „zal beschrijven” — vgl. de boekbesprekingen beneden — terwijl „Ceux de le Suède feront l'object d'une autre monographie”. Deze monographie nu heb ik niet kunnen ontdekken.
 - b. In het jaar 1888 schreef Pergens (lit. sub 10) : „J'ai tiré un grand nombre de foraminifères

du calcaire grossier (de Mons), que je compte publier aussitôt que mes occupations le permettront". Deze toegezegde publicatie heb ik evenmin gevonden.

c. Hetzelfde geldt voor het vervolg der „Révision des bryozoaires du Crétacé figurés par d'Orbigny", lit. sub. 12 (1889).

d. Dan las ik nog in het artikel „Untersuchungen an Seebryozoen", dat eveneens in 1889 verscheen: „In einer ausführlicheren Abhandlung werde ich dieses abbilden, sowie die hier mitgeteilten Angaben erläutern" (S. 533). Hetgeen voor a, b en c geldt, geldt ook hiervoor.

Het blijft derhalve mogelijk, dat elders nog een viertal publicaties van Pergens verscholen zijn. Verwonderlijk zou het ook daarom niet zijn, omdat hij niet de gewoonte had voortdurend naar eigen werk te verwijzen en het uit zijne literaturopgaven niet mogelijk is de boven gegeven lijst samen te stellen.

Van den inhoud der 25 publicaties — waarvan slechts één, (2) als een afzonderlijke uitgave verscheen en de overige in een viertal periodieken werden opgenomen, n.l. Annales de la Société Royale Malacologique de Belgique, Bruxelles 1, 3, 4, 6—9, 14—16), Bulletin de la Société belge de géologie, paléontologie et d'hydrologie, Bruxelles (4, 10—12, 17—25), Annalen des K. K. Naturhistorischen Hofmuseums, Wien (5) en Zoologischen Anzeiger (13) — zij een en ander vermeld, dat betrekking heeft op het belang voor

- de systematiek (a),
- de stratigrafie (b),
- de regionale geologie (c),
- de (bryo)zoologie (d).

A. DE SYSTEMATIEK.

In het algemeen was Pergens in de beschrijving van vormen, welke reeds in de literatuur beschreven waren, beknopt, doch was hij uitvoeriger, waar nieuwe familiën of groepen, nieuwe genera, soorten, variëteiten of namen door hem in de literatuur werden ingevoerd.

Ik meen goed te doen deze nieuwe benamingen hier te herhalen:

1. Familiën en groepen.

Cameraporidae 1885; *Soleniporina*, *Ceina* en *Melicertina* 1889 („division" van de *Cyclostomata*).

2. Genera.

Camerapora, *Clausacamerapora* en *Curvicamerapora* 1885; *Tuberculipora* 1886; *Benedenipora* en *Lobiancopora* 1888; *Houzeauina* 1889; *Biflabellaria* 1890.

3. Soorten.

Discoflustrellaria Ubaghsi, *Lopholepis rapax*, *Camerapora recta*, *Clausacamerapora mamillata*,

Curvicamerapora cretacea, *Reptotubigera cristata*, *Bidiastopora Corneti*, 1885; *Cellularia diplodidymoides*, *Cellaria mucronata*, *Cellaria Vandenbroeckii*, *Planicellaria eocena*, *Biflustra symmetrica*, *Membranipora gothica*, *Membranipora squamosa*, *Cupularia Houzeaui*, *Pustulopora Corneti*, *Entolophora montensi* 1886; *Diastopora nova*, *Hornera Steenstrupi*, *Bisidmonea Johnstrupi*, *Tuberculipora Oestrupi*, *Foveolaria Lundgreni* 1886; *Filisparsa Delvauxi*, *Pustulopora Smittii* 1887; *Benedenipora catenata* en *Lobiancopora hyalinia* 1888; *Diastopora obelioides*, *Idmonea francorum*, *Idmonea Fischeri*, *Bicrisina Gaudryana*, *Melicertites Dollfusi* 1889; *Crisia Schmitzi*, *Crisia Plauensis*, *Crisia Berardi*, *Biflabellaria Apathyi*, *Heteropora Dollfusi*, *Osculipora Houzeaui*, *Fasciculipora ? Hinxksi*, *Conotubigera Hennigi*, *Aspendsia Hanneri*, *Truncatula Jellyae*, *Truncatula Kirckpatricki*, *Ceriopora Kraepelini*; *Camerapora Levinsseni*, *Ceidmonea Macgillavryi*, *Filicea Marssoni*, *Lepralia Meunieri*, *Lepralia (Mucronella) Neumayeri*, *Lepralia (Mucronella) Normani*, *Lepralia (Mucronella) Russelli*, *Lepralia (Mucronella) Ulrichi*, *Eschara (Membranipora) Vandenbroeckii*, *Eschara (Membranipora) Vigeliusi*, *Eschara (Membranipora) Vinei*, *Eschara (Membranipora) Waageni*, *Cribrilina Walfordi*, *Cribilina falcoburgensis* en *Eschara (Schizoporella) Watersi* 1890.
(Wordt vervolgd).

ARMORACIA LAPATHIFOLIA Gil.

(*Cochlearia Armoracia* L.)

door

A. De Wever.

Te Ulestraten in 't moeras bij de woningen te Waterval vond ik in 1933 onder 6 planten van Mierikswortel, die hier, zooals overal elders uit kultuur verwilderd waren, één plant met uitsluitend vinspletige wortelbladen. 't Was nog goed te zien, dat ze één of twee jaar geleden als knopmutatie ontstaan was op den wortelhals van een gewonen Mierikswortel, daar de rest van 't verbindingsweefsel nog aanwezig was.

Verwilderde planten van Mierikswortel bloeien hier op de meeste standplaatsen weinig of niet, ook al zijn ze zeer oud; althans slechts op 3 der 22 vindplaatsen vond ik ook bloeiende struiken. Daartegen brengen ze in tuinen meestal en geregeld bloeistengels voort. Hierbij zijn dan alleen de onderste en middelste stengelbladen kamvormig vinspletig; de bovenste, evenals de wortelbladen, gaaf.

Wijlen Dr. Thellung, die de Cruciferen in Hegi's Flora bewerkt heeft, zegt van de var. *pinatifida* Op. met ingesneden wortelbladen: „Selten an trockenen Standorten". Te Ulestraten echter kan dus de bodem niet van invloed geweest zijn.

De hauwen van Mierikswortel zijn meest naar den ronden kant.

Van den Heer Kreutzer (Sittard) ontving ik planten van afval bij de Mijn Laura met meer langwerpige vruchten.

ABONNEERT U OP:

„DE NEDERMAAS”

LIMBURGSCH GEÏLLUSTREERD MAANDBLAD,

MET TAL VAN M OOIE FOO'S

Vraagt proefexemplaar:

bij de uitgeefster Drukk. v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

Prijs per aflevering **fl. 0.40** — per 12 afleveringen franco per post
fl. 4.-- bij vooruitbetaling, (voor Buitenland verhoogd met porto).

Hierlangs afknippen.

BESTELKAART VOOR BOEKWERKEN

Aan Drukkerij v.h. CL. GOFFIN

Nieuwstraat 9,

MAASTRICHT

Ter Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9,
is verkrijgbaar:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

door

P. H. SCHMITZ S. J.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is, om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek**
op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

Ondergeteekende wensch te ontvangen :

.....ex. Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg

* Ingenaaid à Fl. 9.50 per stuk }
* Gebonden á Fl. 11.— per stuk } plus 50 ct. porto

.....ex. Aanvullingen à Fl. 1.50 p. stuk, plus 15 ct. porto.

Adres:

Naam: